

Razumeti zločin v Hudi jami

V Parku spominov na Dobravi pri Mariboru so pokopali del umorjenih v Hudi jami.

V četrtek, 27. oktobra, je bil v spominskem parku na mariborskem pokopališču Dobrava pokop umorjenih leta 1945 v rudniku Huda jama. Po več kot sedmih letih so pokopali 778 ubitih, ki so jih v rudniku s kraja morišča iznesli leta 2009; preostale bodo iz prvega jaška iznesli v prihodnjih mesecih.

Najprej je v stolni cerkvi sv. Janeza Krstnika v Mariboru mariborski nadškof metropolit Alojzij Cvikl daroval mašo za ubite. Spomnil je, da so slovenski škofje pozdravili prizadevanja državnih ustanov in civilnodružbenih organizacij, da se končno zagotovi pokop vseh umorjenih žrtev po drugi svetovni vojni. »Želja, da bi bile vse žrtve iz Hude jame pokopane v spominskem parku Teharje, je bila tudi želja nas, slovenskih škofov, saj mnogi svojci sprejemajo Teharje kot poseben kraj spomina na te žrtve. Vsi se s tem niso strinjali, tako se je za zadnji kraj počitka za vse te žrtve izbralo dobravsko pokopališče v Mariboru. Kot pastir mariborske nadškofije zato danes sprejemam vse žrtve iz Hude jame. Tako postajate dragi rajni bratje in sestre del občestva naše krajevne Cerkve. Tudi za vas bomo odslej na poseben način molili in se vas spominjali v bogoslužnih molitvah Cerkve, ko molimo za rajne.« Dejal je, da ko »gledamo na dogodke Hude jame in poveljnih pobojev v svetlobi velikonočnega jutra, to ne pomeni, da bomo na vse to preprosto pozabili, kot da se to ne bi zgodilo. To je naša preteklost in naša zgodovina, dejstvo, ki ga moramo sprejeti.«

»Naloga, ki nam jo nalagajo te žrtve, je, da v sebi in med nami krepimo sile dobrega ter se zavzemamo, delamo, živimo in se darujemo za resnico in za vrednote, ki svet, izhajajoč iz Boga, povezujejo in ga tako ohranjajo. Naredimo vse, kar je v naši moči, da se krivična in krvava dejanja polpretekle zgodovine nikoli več ne bi ponovila.« Izrazil je upanje, da bo pokop posmrtnih ostankov teh žrtev omogočil njihovo poznejšo sledljivost in da bomo v prihodnosti o teh pokojnih izvedeli: kdo konkretno so te žrtve, da jih bo nekoč mogoče z imeni in priimki ter drugimi podatki o njih pokopati v njihove domače družinske grobove.

Somaševali so apostolski nuncij Juliusz Janusz, celjski škof Stanislav Lipovšek, upokojeni mariborski nadškof Marjan Turnšek, upokojeni mariborski pomožni škof Jožef Smej, vojaški vikar Matej Jakopič, varaždinski škof Josip Mrzljak, upokojeni gospiško-senjski škof Mile Bogovič, vojaški škof iz Zagreba Jure Bogdan in vojaški škof iz Sarajeva Tomo Vukšič ter duhovniki.

POGREB NA DOBRAVI

Pred pokopom v Parku spominov Dobrava je v imenu sorodnikov umorjenih govoril Peter Sušnik, predsednik Nove Slovenske zaveze. Dejal je, da nas samoumevno kot ljudi pretrese usoda 778 žrtev, odkritih 3. marca 2009 za enajstimi pregradami zapuščenega rudniškega

Pred pogrebnim poljem na Dobravi

rova sv. Barbare v Hudi jami. Ob tem se je vprašal, ali nas enako pretrese, da smo potrebovali sedem let, da samoumevno sprejmemo iznos in katoliški pogreb pokojnih. »Razumevanje današnjega dogodka terja od nas premislek o vrednotah slovenskega naroda. Naš narod je razdeljen. Vir delitev niso človeška trupla, ki iz 600 in več prikritih morišč širom Slovenije prihajajo na površje. Vir delitev tudi niso tisti, ki ta morišča odkrivajo ali obeležujejo. Vir

TO JE NAŠA PRETEKLOST IN ZGODOVINA, DEJSTVO, KI GA MORAMO SPREJETI.

delitev je odnos do zločina, ki je te žrtve in ta morišča povzročil. Slovenski narod je razklan najprej zato, ker nekateri zločina ne vidijo in ne priznajo. Med tistimi, ki zločin prepoznavamo, je spet delitev v iskanju razlogov za zločin: nekateri jih iščejo pri žrtvah, drugi jih vidimo pri zločincih. Ker se radikalno razhajamo pri vrednotenju naše preteklosti, nismo zmožni skupaj gledati v prihodnost. Narod nima enotnega moralnega, etičnega in vrednostnega sistema, s katerim bi vrednotil zločin, zločince, žrtve in posledice Hude jame. V tem se razlikujemo od drugih narodov, ki so sposobni enotne samokritike temnih senc v svoji zgodovini. Holokavst, apartheid, suženjstvo in podobni ekscesi so splošno prepoznani kot nezaslišani in z občutkom krivde in sramote sprejeti kot trajen zgodovinski madež.«

Spomnil je, da je samostojna, demokratična in pravna država Slovenija, rojena pred četrto stoletje, prinesla pričakovanje, da bo na osnovi novih, deklariranih vrednot vzpostavila pravičnost in enakopravnost, tudi v odnosu do narodove zgodovine. Ker s tem odlaša, narašča razočaranje, saj novo državo državljani čedalje bolj dojemamo kot nadaljevanje vre-

dnostnega sistema totalitarne predhodnice, ki smo ga s plebiscitom zavrgli. Slovenska država nikoli ni opredelila poveljnih množičnih umorov kot sistematičnega kolektivnega zločina, ki ga je načrtovala, organizirala, izvedla in prikrila komunistična partija. Zato tudi odgovornost partije ali njenih voditeljev nikoli ni bila zahtevana.

Poudaril je, da razumeti zločin v Hudi jami pomeni razumeti slovensko zgodovino 20. stoletja. »Žrtve v Hudi jami niso posledica nagonске krvočnosti posameznikov ali osamljene vojaške skupine, ki bi jo opoj zmagovalja zanesel. Huda jama ni bila izjema ali napaka – bila je premišljeno zasnovana, organizirano izvedena in kasneje skrbno prikrita, podobno kot druga prikrita poveljna morišča.«

Dejal je, da od slovenske države »sorodniki žrtev ne pričakujemo opravičila za zločin: ker ta država umora ni zagrešila, se ji tudi opravičevati ni treba. To pa ne pomeni, da sme država opustiti pregone tistih, ki so zločine storili, prikrili ali jih danes opravičujejo. Imamo več tisoč žrtev zločina, a niti enega zločince. Odpor do raziskovanja in pregona, ki ga zaznavamo v delu državnih organov, ter cinizem in ironičnost, s katero se teh tem lotevajo nekateri mediji, nas napeljuje na vprašanje: Je obsodba zločina v Hudi jami nepotrebna? Ali pa gre za strah pred razkritjem razsežnosti sokrivde za storjene zločine? Med nami so ljudje, ki javno razlagajo pogoje, pod katerimi se jim zdi Huda jama celo sprejemljiva, naš današnji obred pa zasmehujejo. Kje so meje svobode izražanja? Pri že omenjenih narodih z izkušnjo sramote v lastni zgodovini vidimo, da kaj takega ni niti spodobno niti dopustno.«

Spomnil je tudi, da so sorodniki, prijatelji in znanci žrtev s težkim srcem prišli v Maribor. »Želeli bi si, da bi nam država prišla naproti z večjim sočutjem in bi nas bolj vključila v postopke kot enakopravne partnerje že v času priprav in razmisleka o postopkih, ki so privedli

do današnje slovesnosti. Tako bi že na začetku povedali, da se nam zdi najbolj potrebna identifikacija pokojnih. Da se nam zdi pomembno prenesti pokojne čim bliže domačim krajem. Da smo razočarani, ker državnega spomenika Teharje v 25 letih nismo bili sposobni urediti v dostojno pokopališče žrtev revolucije.«

Izrekel je hvaležnost predsedniku države za njegovo prizadevnost pri tem prvem dejanju pietete. »V času odkritja Hude jame je bil predsednik vlade. Po 25 letih je prvi predsednik države, ki mu vest ni dopustila umika v levo politično korektnost. Prepričan sem, da ste na današnji pogreb prišli z iskreno željo, da s pogrebom pokojnih storimo korak nazaj k civilizaciji, od katere nas je oddaljilo barbarsko ravnanje z mrtvimi zadnjih 70 let. Dih nam jemlje spoznanje, da so med žrtvami ženske in otroci, ki med žrtvami terjajo še posebno sočutje. Vaša navzočnost izkazuje spoštljiv spomin na pokojne: poštene in nedolžne fante, ki so bili pripravljeni braniti svoj dom, narod in vero. Zaradi tega so in vedno bodo junaki.

Spoštovanih pokojnikov ne poznamo po imenu. Do danes ni bila identificirana niti ena izmed žrtev.« Peter Sušnik je prepričan, da bodo kmalu našli pravo znanstveno metodo, ki jim bo vrnila identiteto in jim omogočila vrnitev v objem domačega groba. »Žal pa ni znanstvene metode, s katero bi jim vrnili ugled, spoštovanje ali pripravili njihove krvnike, da bi obžalovali svoj zločin. Molimo in prosimo, da bi njihova nedolžna žrtev Sloveniji prinesla blagoslov.«

IZKUŠNJA ENOTNOSTI

Zbrane je nagovoril predsednik republike Borut Pahor, ki je spomnil, da smo v času, ne daljšem od polovice stoletja, Slovenci doživeli obe zgodovinski izkušnji: narodni razkol in narodno enotnost. »Sredi prejšnjega stoletja, v času druge svetovne vojne, ko so nas pobijali tujci, smo se pobijali še med seboj. Čas narodno-osvobodilnega boja proti okupatorju je bil tudi čas komunističnega in protikomunističnega, državljanskega boja. Ta se z vojno ni končal. Poboji premagane strani so se nadaljevali tudi neposredno po njej.

In imamo izkustvo narodne enotnosti. Brez nje ne bi bilo ustanovitve lastne države. Prav mogoče bi se brez enotnosti osamosvojitvena vojna končala drugače. Pa se ni. Iz tragične zgodovinske izkušnje smo se nekaj naučili. Prevladalo je zaupanje in sodelovanje. Skupaj smo se borili in skupaj smo zmagali.

Še zmeraj težko razumemo nedoumljive skrivnosti človeškega bitja, ki je od nekdaj zmoglo najplemenitejša, a tudi najstrašnejša dejanja. Razumemo pa, kaj so zgodovinske politične in moralne zmote, ki jih nikoli več ne smemo ponoviti, ne glede na naša različna politična, verska ali druga prepričanja. To nam daje moč in pogum, da smo danes tukaj. Razumemo človeško in državniško dolžnost, da civilizirano pokopljemo žrtve vojne in poveljnih pobojev. Ljudje bodo končno lahko vsaj pokopani, če niso smeli več živeti.«

Pogrebno slovesnost na pokopališču Dobrava pri Mariboru je ob navzočnosti škofov in duhovnikov ter množice ljudi vodil nadškof Alojzij Cvikl. Skupaj z varaždinskim škofom Josipom Mrzljakom sta blagoslovila krsto. Poleg slovenskega predsednika Pahorja in številnih ljudi iz javnega življenja se ga je udeležila množična delegacija politikov iz Hrvaške, ki so ji načelovali predsednik vlade Andrej Plenković, predsednik sabora Božo Petrov, zunanji minister Davor Ivo Stier, prejšnji zunanji minister Miro Kovač in drugi. ■

Več na spletni strani Družine.

IVO ŽAJDELA

Mašo in pogrebno slovesnost je vodil nadškof metropolit Alojzij Cvikl.

V imenu sorodnikov umorjenih je govoril Peter Sušnik, predsednik Nove Slovenske zaveze. Fotografije: I. Ž.